

Budapest, Tabán
Kitelepítési emlékmű avatása

Széchenyi Kinga beszéde
2010. október 24.

Tisztelt Államtitkár Úr, tisztelt emlékezők, kedves sorstársaim!

Köszönöm a megtisztelő felkérést arra, hogy a hajdani budapesti kitelepítettek nevében szóljak. Köszönjük Eötvös Péter úrnak a Hortobágyi Kényszermunkatáborokba Hurcoltak Egyesületének vezetőjének és Dr Rétvári Bence államtitkár úrnak, hogy javaslatot tettek az emlékmű létrehozására, azt elfogadtatták a Fővárosi Önkormányzattal, amelytől az anyagi támogatás érkezett, továbbá az emlékmű állítás minden szakaszát végigküzdötték. Külön köszönet Széri-Varga Géza és Széri-Varga Zoltán művészeknek, akik mélyen átérezve és érzékeltetve a kitelepítettek tragédiáját szép, korszerű megoldással és anyagban valósították meg a hortobágyi és budapesti kitelepítettek emlékművét. Az üvegbeton, amelyből az emlékmű felső része készült, új, magyar találmány, feltalálója Losonczy Áron, akinek édesanyja és nagyszülei is hortobágyi deportáltak voltak. Ez az erőt és fényt sugárzó anyag nekem most azokat az erős és értékeket átadó, ma is példaképnek tekintett felnőtteket szimbolizálja, akikkel a kitelepítésben gyerekként együtt voltam.

Amikor emlékművet avatunk, összekötjük a múltat és a jövőt. A múltra emlékezünk, jelen esetben a múlt szomorú eseményének áldozataira, akiket a Rákosi-féle diktatúra alatt deportáltak, kitelepítettek, másfelől az emlékmű állítás célja az is, hogy nemcsak mementót, hanem intő jelet hagyjunk a jövőnek, a jövőendő nemzedékeknek. Azt a nagyon fontos figyelmeztetést, tanulságot hogy a kitelepítéshez hasonló, az emberi jogokat súlyosan sértő, törvénytelen atrocitás a későbbiekben ne érhesen senkit. A múltat nem elég, ha azok ismerik, akik annak elszenvetői voltak, de az utódoknak is joguk van megismerni a történetet. Nekünk pedig kötelességünk elmondani, továbbadni az elhallgatott tényeket. A tények feltárásában a kutatók is sokat tettek publikációikkal, de vannak akadályok, ilyen pl. a

könyvek terjesztése. Fontos feladat a közoktatásban és a felsőoktatásban is a diktatúra időszakának megismertetése.

Most olyan éveket élünk át, amikor történelmünk sok szomorú eseményére kell emlékeznünk. Hangsúlyozom emlékeznünk kell, mert hosszú ideig nyíltan nem emlékezhettünk és még a rendszerváltás után is, a mai napig többek érdeke a mesterséges amnézia fenntartása, és azért is, mert a diktatúra bűneit még ma is nehéz elismertetni. A 2010-es évben meg kell emlékeznünk a Hortobágyra való deportálás 60. évfordulójáról, a szerzetesrendek elhurcolása és szétszórása szintén 60 évvel ezelőtt történt. 2011-ben lesz a budapesti kitelepítés 60. évfordulója. Még megemlítem, hogy tavaly 60 éve kezdődött erdélyi testvéreink kitelepítése.

A kitelepítések a legsötétebb Rákosi diktatúra alatt történtek, amikor az ország lakosságának egy negyedét érte különböző atrocitás, súlyos ítéletek születtek: kivégzés, börtön, internálás, kitelepítés, rengeteg kihágási bírság néhány év leforgása alatt. Ha a korai 50-es évekről beszélünk, két szóval remekül jellemezhető az időszak, mégpedig a csengőfrássszal és a padlássöpréssel. Ha megszólalt a kapu vagy bejárati ajtó csengője, ez jelenthette az ÁVH vagy a rendőrség megjelenését, a padlássöprés pedig vidéken a mérhetetlen beszolgáltatást, mindkettő szörnyű következményekkel járhatott. Ez az állandó félelmen tartás és sakkban tartás időszaka volt.

Mi vezetett a kitelepítésekhez a kommunista diktatúrában, amely rengeteg embert fosztott meg emberi jogaitól, emberi életvitelétől. A kitelepítés jóval a II. világháború utáni megtorló intézkedések, népbírósi tárgyalások, ítéletek, katonatisztek igazolása, B-listázások és az államosítások nagyrésze után következett. További bűnbakokat keresett a hatalom, olyanokat, akik szerintük akadályozták és ellenségei voltak a fennálló rendszernek. Olyan személyekről és családjaikról van szó, akiket nem tudtak bíróság elé állítani, mert nem volt rá ok.

Kiket telepítettek ki? Az osztályellenségnek tekintett rétegek nagy részét, olyanokat akiknek háború előtti pozícióját, katonai vagy polgári rangját, vagyonát, tulajdonát, tudását, önálló gondolkodását, illetve származását tekintették "bűnnek", és mindezek hozzátartozói is az osztályellenséghez tartoztak a csecsemőtől az aggastyánig. Az osztályellenségek ellen

elkövetett atrocitást súlyosbítja, hogy teljes családokról van szó mind a hortobágyi, mind a budapesti elhurcolásnál. Aki ezt nem tekinti súlyos bűnnek, képzelje magát az akkori szülők helyzetébe, amikor egyik óráról a másikra, vagy egyik napról a másikra családostul szörnyű körülmények közé kerülnek nincstelenül.

A kitelepítés okai közül csak egyet említek: Sztálin elégedetlen volt a népköztársaságok lassú szovjetizálásával. Ezért a Rákosi-rendszer legfőbb vezetői megtették a szovjeteket utánzó intézkedéseiket. A kitelepítéssel meg akartak szabadulni az osztályellenségtől, deklasszálni akarták őket, likvidálni Rákosi szóhasználatával. Ezek a rétegek potenciális veszélyt jelentettek a rendszer számára.

Hányan voltak a kitelepítettek? A Budapestről kitelepítettek számát a dokumentumok 13670-re teszik. A Hortobágyra kitelepítettek száma valószínűleg eléri a 10000. Ezekhez még hozzá kell adnunk a kitelepítés feloldásakor a dokumentumokban megjelenő 1194 személyt, akiket vidékről vidékre telepítettek ki. A szórványos kitelepítettek számát ma még nem tudjuk.

1951 május 21-én kézbesítették Budapesten a bírósági ítélet nélküli, első kitelepítési határozatokat és hivatalosan július 18-ig tartott a kitelepítés lebonyolítása, de utána még felkutatták azokat, akik nem vették át a határozatot, vidékre menekültek, vagy elszöktek. A kitelepítés tehát teljes családok elhurcolását jelentette, kényszerlakhely határidő nélküli kijelölését (egyetlen helyiségbe telepítették a családokat, előfordult az is, hogy több családot egy helyiségbe, ez lehetett szoba, de akár istálló is, általában kulák családoknál), továbbá vagyonekobzást, a kényszerlakhely elhagyásának tilalmát, állandó szigorú rendőri felügyeletet, ellenőrzést, zaklatást, a munkahely elvesztését, teljes létbizonytalanságot és a munkaképes korúaknak kemény fizikai munkát, az állampolgári jogokból való kizárást.

Meddig tartott a kitelepítés? Mik voltak a következményei? A kitelepítést Sztálin halála után, Nagy Imre miniszterelnöksége idején, az 1953-as Amnesztia törvény kiegészítő minisztertanácsi rendelete alapján oldották fel. A feloldó határozatokat október végéig kézbesítették. A feloldás még számos restrikciónal járt, Budapestre, nagyobb városokba, hátsávba nem telepedhettek le, lakásukat, ingóságait nem kaphatták vissza. Továbbra is csak a legalacsonyabb rendű munkákra alkalmazták őket, gyerekeiket diszkriminálták a

továbbtanulásnál, és nagyon jól szervezett megfigyelés alatt álltak. A diszkrimináció különböző formái nagyon sokáig, egyes változatai a rendszerváltásig fennmaradtak, bizonyos előítéletek ma is vannak.

A kitelepítetteket sohasem rehabilitálták, a rendszerváltás utáni kárpótlás szimbolikusnak nevezhető. A rendszer vezetői és kiszolgálói súlyos bűnt követtek el, melyeket mentetni nem szabad és nagyon nehéz megbocsájtani, mert a még élő tettesek nem tanúsítanak megbánást.

Itt, az emlékmű előtt először fejet kell hajtanunk a közülünk már eltávozott kitelepítettek előtt, meg kell emlékeznünk a kitelepítettek idősebb generációjáról, akik a legnagyobb veszteséget szenvedték el, és nekünk akkori gyerekeknek, fiataloknak életreszóló példát mutattak a nehézségek, a súlyos megaláztatások méltóságteljes, zokszó nélküli elviselésében, és az igazi értékek megmutatásában. Külön szólni kell a semmiből, vagy majdnem semmiből táplálékot, ruhát varázsló édesanyákról. Az idősebbek soha többet nem dolgozhattak végzettségüknek megfelelő állásokban, ez komoly veszteség volt az országnak. Meg kell köszönnünk helybeliek áldozatos szolidaritását, megértését, segítségét, megható szeretetét. Bár a hatalom célja a kitelepítettek és a helybeliek egymás ellen fordítása volt, ehelyett egymás megértése következett be és életreszóló barátságok születtek.

Azt kívánom mindannyiunknak, hogy sikerüljön közös akarattal olyan társadalmat létrehozunk, amelyben senki nem él vissza hatalmával, amelyben a közjóért dolgozunk, amelyben jól megalkotott törvények vannak és az emberi jogokat és méltóságot figyelembe veszik. Továbbá az emlékművek nem helyrehozhatatlan bűnökről szólnak, hanem eredményekről, sikerekről.